

บทที่ 2

ปัญหาในชุมชนชนบท

1. สภาพทั่วไป

อำเภอหนองแสง เป็นชุมชนเล็ก ๆ ชุมชนหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี ประกาศจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2524 โดยแยกตำบลหนองแสง และตำบลแสงสว่างออกจากอำเภอกุมภวาปี และได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอหนองแสงจัดตั้งเป็นอำเภอหนองแสง เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2531 พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงป่าเขา ด้านทิศตะวันตกของอำเภอจดเทือกเขาภูพานน้อยซึ่งกั้นเขตแดนระหว่างอำเภอหนองแสงกับอำเภอหนองวัวซอ พื้นที่ประมาณ 70 - 75 เปอร์เซ็นต์ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเป็นป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรม อันเกิดจากการบุกรุกทำลายเพื่อทำไร่ ทำนา ของราษฎร จึงมีลักษณะเป็นป่าเสื่อมโทรมมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งครอบคลุมพื้นที่ อำเภอหนองแสง และยังไม่มีการประกาศยกเลิกพื้นที่ป่าสงวน จำนวน 2 แห่ง คือ ป่าสงวนแห่งชาติ พันดอน - ปะโค และป่าสงวนแห่งชาติ ปะโค-สี้อ-ตูมใต้ โดยที่ตั้งอำเภอหนองแสงจะอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดอุดรธานี ห่างจากจังหวัดอุดรธานีประมาณ 40 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 259 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 224,375 ไร่ (ที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง, 2536:1-5)

ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอหนองแสงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ประมาณร้อยละ 95 โดยประกอบอาชีพรับจ้างและแรงงานทางการเกษตรเป็นอาชีพเสริม รายได้ของราษฎรโดยเฉลี่ยประมาณ 8,000. บาท ต่อคน ต่อปี การเกษตรที่เน้นหนักมากที่สุดก็คือ ทำไร่อ้อย 50,098 ไร่ รองลงมาคือ ทำนา 32,310 ไร่ ปอ 2,200 ไร่ มันสำปะหลัง 978 ไร่ และอื่น ๆ (ไร่ นา สวน ผสม) 100 ไร่ และมีประชากรบางส่วนประกอบอาชีพในฤดูแล้ง โดยแยกประเภทเป็นรับจ้างตัดอ้อย คายหญ้า ไร่ อ้อย ในพื้นที่ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ รับจ้างทำงานที่กรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธโดยมีวัดศาสนาพุทธจำนวน 8 แห่ง สำนักสงฆ์อีก 21 แห่ง และมีโบสถ์ไปตสแตนส์ จำนวน 1 แห่ง ประชากรในอำเภอได้รับการสนองตอบทางด้าน

สาธารณูปโภคโดยมีกระแสไฟฟ้าครบ 36 หมู่บ้าน มีระบบประปาบาดาล 1 แห่ง ใช้สำหรับ ศูนย์ราชการ และหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ไม่มีคุณภาพและปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ มีที่ทำการไปรษณีย์ 1 แห่ง มีโทรศัพท์สาธารณะตามสถานที่ราชการและเขตชุมชนใหญ่ การคมนาคมติดต่อภายในอำเภอระหว่างอำเภอ ตำบลและหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง การคมนาคมเป็นไปอย่างทั่วถึง แต่สภาพถนนลูกรังส่วนใหญ่จะชำรุดในฤดูแล้งเนื่องจากการ กัดเซาะของน้ำ ทำให้มีปัญหาอุปสรรคในฤดูฝนและส่งผลให้ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อในฤดูแล้ง (ที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง, 2537: 1-8)

2. ปัญหาสำคัญของประชาชนในพื้นที่

2.1 ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ประชาชน

2.1.1 ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติ

2.1.2 ประชาชนมีทางเลือกประกอบอาชีพน้อย และรายได้ต่ำ กล่าวคือ เนื่องจาก สภาพสังคมและสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าเขาและป่าเสื่อมโทรม จึงทำให้การประกอบ อาชีพส่วนใหญ่จะเน้นทางด้านการเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน มีอาชีพเสริม คือการเป็น แรงงานรับจ้างทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่แต่เพียงน้อยจึงทำให้ประชากรมีรายได้ต่ำ นอกจากนี้ อัตราค่าจ้างในชนบทยังต่ำมาก คือ เฉลี่ยประมาณวันละ 100 -130 บาท (ที่ทำการปกครอง อำเภอหนองแสง, 2537:7-8) และตัวชี้วัดอย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงโอกาสในการมีงานทำและมี รายได้ คือ ตัวชี้วัด จปฐ. หรือความจำเป็นพื้นฐาน ข้อ 29 เกี่ยวกับรายได้ของประชากรต่อ ครอบครัว ต่อปี ซึ่งช่วงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เกณฑ์รายได้ มาตรฐานของประชากรต่อครอบครัวต่อปี เท่ากับ 15,000. บาท ซึ่งตามข้อมูลการสำรวจ ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองแสง ในระหว่างปี 2535 - 2539 ปรากฏว่า เกณฑ์รายได้ของประชากรในชุมชนหนองแสง ไม่มีปีใดเลยที่จะเกินเกณฑ์มาตรฐาน 15,000 บาท (ประศักดิ์ ศิริหาล้า, สัมภาษณ์, 2540) และเมื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงระดับการพัฒนา ทางด้านรายได้ของประชาชนในชุมชนหนองแสง นับจากช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539 จนถึงช่วงต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก็ยังไม่ปรากฏชัดเจนว่าประชาชนใน ชุมชนหนองแสงจะได้รับผลจากนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างทั่วถึง กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนหนองแสงยังคงไม่ได้รับการบริการตลอดจนสวัสดิการจากรัฐอย่างครอบคลุม ทั่วทุกพื้นที่และประชาชนยังคงมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งปรับขึ้นเป็น 20,000.- บาท ต่อครอบครัวต่อปี โดยปรากฏว่า ในปี 2540 รายได้ต่อครอบครัวต่อปี เฉลี่ยรวมทั้งอำเภอ

เท่ากับ 15,588.- บาท และลดลงในปี 2541 เหลือเพียง 14,000.- บาท เท่านั้น (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี, 2540 - 2541) นอกจากนี้จากการสำรวจระดับการพัฒนาหมู่บ้าน (กชช.2ค.) ในปี 2538 ปรากฏว่ามีหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้ำหลัง) จำนวน 11 หมู่บ้าน หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) จำนวน 19 หมู่บ้าน และหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า) จำนวน 2 หมู่บ้าน ทั้งนี้ไม่รวมหมู่บ้านในเขตสุขภาพภิบาลแสงสว่าง จำนวน 4 หมู่บ้าน (ที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง, 2538: 14)

การที่ประชาชน มีรายได้ต่ำและการพึ่งพารายได้จากผลผลิตทางการเกษตรที่ยังไม่เพียงพอต่อสภาพการดำรงชีวิตตลอดจนความล้มเหลวในการผลิตของเกษตรกรบางราย ทำให้เกษตรกรในชุมชนหนองแสงต้องต่อสู้ดิ้นรน ด้วยการพึ่งรายได้จากเมืองในรูปแบบของการขายแรงงานมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในระหว่างที่รอฤดูกาลเพาะปลูก นอกจากนี้ ความจำเป็นที่สำคัญอย่างยิ่งยวดอีกอย่างหนึ่งของประชากรในชุมชนหนองแสง ก็คือ การที่ต้องพึ่งสวัสดิการจากรัฐในเรื่องการสุขภาพ การศึกษาตลอดจนด้านอื่น ๆ เพราะฉะนั้น ไม่ว่ารัฐจะกำหนดแนวทางในการพัฒนาไปในทิศทางใด ชุมชนดังกล่าวก็ต้องดำเนินวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐเสมอ อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ในชนบท ระบบทุนนิยมค่าเช่า ได้ขยายตัวเข้ายึดกุมระบบการผลิตของเกษตรกรรายทุนท้องถิ่นปล่อยเงินกู้แบบมีพันธะสัญญาแก่ชาวบ้านที่ประสบปัญหาการผลิต โดยมีข้อผูกมัดในเรื่องการรับซื้อผลผลิต และดอกเบี้ยราคาสูง ทั้งนี้เพื่ออาศัยชาวบ้านเป็นแรงงานในการผลิต และให้แบกภาระความเสี่ยงทั้งจากกลไกตลาดที่ผันผวน และความผันแปรของธรรมชาติ ซึ่งความล้มเหลวของเทคโนโลยีระบบทุนนิยมค่าเช่าดังกล่าว ได้สร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่ครอบงำชุมชน เจ้าพ่อท้องถิ่นจำนวนมากเติบโตด้วยทุนนิยมค่าเช่า ขณะที่เกษตรกรถูกขูดรีดจากระบบแปรสภาพตนเองเป็นแรงงานรับจ้างบนผืนนาตนเอง ต้องขายที่นาหรือไม่ก็เปลี่ยนเป็นอาชีพรับจ้าง ทำไร่้อยู่ทำนา หรือเปลี่ยนเป็นอาชีพนอกภาคการเกษตรอพยพเข้าเมือง ในขณะเดียวกันการพัฒนาจากรัฐเองในสวนที่เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานบางประการ ก็ได้สร้างปัญหาต่อชาวบ้านโดยตรง ไม่ว่าจะเป็น การสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำชลประทาน การสร้างถนนเส้นใหม่หรือการขยายแนวถนนเดิมที่ต้องมีการเวนคืนที่ดินของเกษตรกร บางรายและบางส่วน ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน ผนวกกับอำนาจทางการเมืองที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐ ถึงแม้จะมีภาพแห่งการพยายามที่จะกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นไปบ้างแล้วก็ตาม แต่ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ กลับกลายเป็นว่ารัฐสร้างปัญหาให้แก่ประชาชนในชนบท

2.2 ปัญหาเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร

- 2.2.1 ประชาชนไม่มีรางน้ำ ขาดภาชนะในการกักเก็บน้ำไว้ใช้
- 2.2.2 แหล่งน้ำไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ และตื้นเขิน
- 2.2.3 ประชาชนขาดความรับผิดชอบในการใช้น้ำ

2.3 ปัญหาด้านการศึกษา

- 2.3.1 ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตที่เหมาะสม
- 2.3.2 ประชาชนไม่สนใจในการฝึกอบรมเชิงวิชาการ
- 2.3.3 ประชาชนไม่มีความสนใจ หรือขาดโอกาสในการศึกษาต่อ ขาดความเข้าใจในการประกอบอาชีพ (ที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง, 2537,2538:1-10)

นอกจากนี้ ประชาชนในชุมชนหนองแสงยังมีความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาสในการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนใหญ่ ๆ หรือแม้แต่เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนเล็กๆที่ลักษณะสภาพภูมิประเทศคล้ายคลึงกัน มีขนาดไม่แตกต่างกันมากทั้งขนาดของพื้นที่ จำนวนประชากร และยังมีอาณาเขตติดต่อกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนของการได้เรียนหนังสือรวมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา อำเภอหนองแสง มียอดรวมเพียงแค่ 5,165 คน ในขณะที่เมืองใหญ่ ๆ เช่น อำเภอกุมภวาปี มียอดรวมของผู้ได้รับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา เมื่อปี 2541 ถึง 26,994 คน อำเภอเมืองอุดรธานี มียอดรวมสูงมากคือ เท่ากับ 106,705 คน และเมื่อเปรียบเทียบกับอำเภอใกล้เคียง ที่ไม่มีความแตกต่างกันมากทั้งในด้านขนาดพื้นที่และจำนวนประชากร เช่น อำเภอโนนสะอาด ปรากฏว่าอัตราของผู้ได้รับการศึกษาสูงกว่าอำเภอหนองแสง คือ มีถึง 9,627 คน สถิติของผู้ที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แจกแจงรายอำเภอ ในปี พ.ศ.2541 ปรากฏว่าอำเภอที่เป็นเมืองใหญ่ จะมีอัตราของผู้ที่ได้เรียนต่อสูงมาก เช่น อำเภอกุมภวาปี มีผู้จบ ป.6 เท่ากับ 2,004 คน ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 1,944 คน คิดเป็น 97.01 เปอร์เซ็นต์ ข้อมูลที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ก็คือ สถิติของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของอำเภอเมืองอุดรธานี และอำเภอกุดจับ กล่าวคือ อำเภอเมืองอุดรธานี มีตัวเลขของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่ากับ 6,306 คน แต่มีตัวเลขของผู้ที่ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงถึง 7,041 คน คิดเป็นร้อยละ 111.66 และอำเภอกุดจับมีผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่ากับ 975 คน แต่ได้เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 999 คน คิดเป็น 102.46 เปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากมีนักเรียนบางส่วนที่เกินมาจากอำเภอรอบนอกและต่างจังหวัด (สิริวัฒน์ ละจินดา, สัมภาษณ์, 2542) และเมื่อเปรียบเทียบกับสถิติของอำเภอโนนสะอาด ซึ่งเป็นอำเภอที่ไม่ใหญ่มากนักมีสภาพทั่วไปใกล้เคียงกับอำเภอหนองแสง

และมีอาณาเขตติดต่อกัน แต่มียอดของผู้ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 815 คน คิดเป็น 98.67 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่อำเภอหนองแสงมีผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปี 2541 เท่ากับ 483 คน แต่ได้ศึกษาต่อเพียง 397 คน คิดเป็น 82.19 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ซึ่งจากสถิติเหล่านี้สามารถเป็นกรณีศึกษาที่ชี้วัดถึงโอกาสทางการศึกษา เปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมืองใหญ่และชุมชนหนองแสงได้เป็นอย่างดี (ดูรายละเอียด ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 อัตราการได้เรียนหนังสือรวมทุกระดับตั้งแต่ก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และอัตราการเรียนต่อชั้น ม.1 จำแนกตามรายอำเภอ ปีการศึกษา 2541

อำเภอ	จำนวนนักเรียนนักศึกษาจากระดับก่อนประถมศึกษา ถึงอุดมศึกษา (คน)	ผู้จบ ป.6	เรียนต่อ ม.1	คิดเป็นร้อยละ
เมืองอุดรธานี	106,705	6,306	7,041	111.66
กุมภวาปี	26,994	2,004	1,944	97.01
บ้านดุง	23,669	2,051	1,840	89.71
กุดจับ	11,587	975	999	102.46
โนนสะอาด	9,627	826	815	98.67
หนองแสง	5,165	483	397	82.19

ดัดแปลงจาก: สารสนเทศ: การศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม จังหวัดอุดรธานี

ประจำปีการศึกษา 2541 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุดรธานี, 2542: 9-12)

ตารางที่ 2 สถิติการศึกษา: ผู้ที่ได้รับการศึกษาจากระดับก่อนวัยเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นต่อจำนวนประชากรแยกตามรายปี

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากรแยกตามรายปี	สถิติของผู้ที่ได้รับการศึกษา	คิดเป็นร้อยละต่อจำนวนประชากรทั้งหมดแยกตามรายปี
2536	20,857	4,265	20.44
2537	23,217	4,189	18.04
2538	23,339	4,027	17.25
2539	23,479	4,049	17.24
2540	23,772	4,208	17.70

ดัดแปลงจาก: สถิติการศึกษา(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี, 2536 - 2540 :1-52)

เมื่อสังเกตจากข้อมูลของผู้ที่ได้รับการศึกษา จากระดับก่อนวัยเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) เปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดจำแนกตามรายปีของอำเภอหนองแสงแล้ว ปรากฏว่าอัตราส่วนของผู้ที่ได้รับการศึกษาดังกล่าวยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก คือในปี 2536 มีจำนวน 4,265 คน คิดเป็นร้อยละ 20.44 ปี 2537 มีจำนวน 4,189 คน คิดเป็นร้อยละ 18.04 ปี 2538 จำนวน 4,027 คน คิดเป็นร้อยละ 17.25 ปี 2539 จำนวน 4,047 คน คิดเป็นร้อยละ 17.24 และปี 2540 จำนวน 4,208 คน คิดเป็นร้อยละ 17.70 (รายละเอียดในตารางที่ 2)

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าเด็กวัยประถมศึกษาได้เข้าเรียนไม่ครบทุกคน และคุณภาพการศึกษาการประถมศึกษายังไม่เป็นไปตามหลักสูตร ทำให้โรงเรียนไม่ได้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง (ที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง, 2540: 10)

2.4 ปัญหาด้านสาธารณสุข สุขภาพ และโภชนาการ

ยังปรากฏว่า มีการสำรวจพบเด็กอยู่ในภาวะการขาดสารอาหารระยะปานกลาง และระยะรุนแรงอยู่ ซึ่งปัญหาทุพโภชนาการที่เกิดจากการบริโภคสารอาหารที่ไม่ครบถ้วนนั้น มีสาเหตุมาจากความยากจนทำให้ขาดความรู้ถึงผลกระทบของการขาดสารอาหาร และอาจก่อให้เกิดโรคบางอย่างโดยตรงตลอดจนขาดภูมิคุ้มกันต้านทานโรค นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ การกระจายบริการสาธารณสุขไปตามชุมชนเล็ก ๆ ยังมีความไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ต้องเดินทางไปหาบริการที่มีอยู่ในตัวอำเภอ ยิ่งถ้าต้องการการบริการที่ดีขึ้นยิ่งต้องเดินทางไปเมืองใหญ่ขึ้นหรือในจังหวัด ทั้งนี้เนื่องมาจากอำเภอหนองแสงมีโรงพยาบาลอยู่แค่แห่งเดียว และเพิ่งขยายจากโรงพยาบาลขนาด 10 เตียง เป็น 30 เตียงเมื่อต้นปี 2540 ประกอบกับปริมาณของแพทย์ พยาบาล ก็ยังคงไม่พอเพียงตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ ก็ยังไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่ เกี่ยวกับเรื่องนี้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชนอำเภอหนองแสง ได้ศึกษาและตั้งข้อสังเกตว่า การขาดแคลนบริการทางด้านสาธารณสุขที่ยังไม่เพียงพอสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ทำให้ต้องไปขอรับบริการจากโรงพยาบาลศูนย์หรือโรงพยาบาลเอกชนอื่น ๆ ในเมืองใหญ่ ส่วนสถานีนอนามัยประจำตำบลก็ยังมีไม่ครบทุกตำบล หรือที่มีอยู่แล้วก็ขาดบุคลากรตลอดจนเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย เพราะฉะนั้นงานที่ดูจะเป็นรูปธรรมที่สุดก็มักจะปรากฏออกมาในรูปการตรวจและรักษาโรคทั่วไป และการปฐมพยาบาลเบื้องต้นเท่านั้น นอกจากนี้หากไม่เจ็บป่วยขั้นรุนแรง ชาวบ้านก็มักจะพึ่งพาญาติพี่น้อง ยาสมุนไพรที่พอหาได้ตามป่าเขา หรือพึ่งพาบริการร้านขายยาหมอเถื่อน หมอชาวบ้าน

หรือไม่ก็ต้องเยียวยารักษาตนเอง ซึ่งมีความเสี่ยงมาก การจะไปหาแพทย์หมายความว่าโรคได้กำเริบถึงขั้นรุนแรงมากแล้ว จึงค่อยพาส่งโรงพยาบาล หรือสถานอนามัย นอกจากนี้ ปริมาณเตียง แพทย์ พยาบาล ฯลฯ ที่มีอยู่ในอำเภอก็ยังมีไม่เพียงพอ ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์และบุคลากร ก็อาจมิได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ (นพดล เลียงพรม, สัมภาษณ์, 2540)

2.5 ปัญหาด้านการดูแล และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

2.5.1 ประชาชนยังคงขาดความรู้ ความเข้าใจ ด้านความสำคัญของป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติ

2.5.2 การรณรงค์ปลูกป่า และการบำรุงดูแลรักษา เป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง

2.5.3 ประชาชนยังคงลักลอบหาของป่าและสัตว์ป่าในพื้นที่ เพื่อไปจำหน่ายให้ร้านค้าในเมือง

2.5.4 การควบคุม และระวังไม่ให้เกิดไฟป่าในฤดูแล้ง ยังไม่ได้ผล

2.5.5 ประชาชนลักลอบตัดไม้ และบุกรุกที่สาธารณประโยชน์และป่าสงวนแห่งชาติ

2.6 ปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารงานของรัฐ

จากข้อมูลบรรยายสรุปข้อราชการอำเภอหนองแสง ปี 2536, 2537, 2538, 2539 และ 2540 ตลอดจนข้อมูลจากแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (2540 - 2544) และข้อมูลพื้นฐานระดับอำเภอ (DOLA MODEL) ฉบับที่ 2 ซึ่งได้จัดเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2541 แสดงให้ทราบถึงนโยบายในการพัฒนาของหน่วยงานของรัฐในลักษณะแนวคิด หรือการดำเนินการพัฒนาจากส่วนบนลงมาสู่ฐานล่าง โดยผ่านอำนาจและอิทธิพลครอบงำทุก ๆ ด้านทั่วทั้งชุมชน โดยประชาชนที่มีความยากจนและอ่อนแอ นั้น ด้อยอำนาจและขาดโอกาสในการกำหนดเป้าหมาย และวิถีทางการพัฒนาตนเอง ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง กล่าวคือ หน่วยงานของรัฐ ทั้งราชการส่วนภูมิภาคและหน่วยบริหารราชการส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในอำเภอหนองแสงนั้นต่างกำหนดทิศทางในการพัฒนาของหน่วยงานของตนในลักษณะที่เป็นการสั่งการจากส่วนกลางหรือจากศูนย์กลางกระจายลงไปสู่ระดับที่เล็กลงไปในตัวบดและหมู่บ้าน คือ แก้ไขปัญหาจากส่วนบนมาสู่ประชาชนในระดับล่าง อันเกิดจากความพยายามที่จะเชื่อมโยงส่วนย่อยกับส่วนกลางของสังคม โดยที่ส่วนกลางพยายามที่จะพิจารณาส่วนย่อยจากจุดยืนความคิดความเข้าใจของตนเองและนำไปกำหนดวางแผนพัฒนา ตลอดจนยุทธศาสตร์การ พัฒนา แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปก็ได้รับผลสะท้อนกลับมาจาก แผนพัฒนาหรือยุทธศาสตร์ที่

แปรมาจากส่วนย่อยตามความเข้าใจเดิมนั้นไม่สอดคล้องกับส่วนย่อย ๆ ที่มีปัญหา จึงสามารถทำให้มองเห็นภาพของระบบราชการ ทำหน้าที่สนองตอบต่อชุมชนในชนบท ดังนี้

2.6.1 ระบบราชการ ยังเป็นกลุ่มสำคัญที่รวบรวมความต้องการของสังคม โดยเฉพาะจากประชาชนในท้องถิ่นและชนบท เสนอต่อหน่วยบังคับบัญชาที่สูงขึ้นไปตามลำดับจนถึงรัฐบาล จากข้อมูลในแผนพัฒนาอำเภอแสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาอำเภอในด้านต่างๆ คือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาด้านการประกอบอาชีพ ผลผลิตและรายได้ การแก้ไขปัญหาสาธารณสุขและอนามัย การแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำ การแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาความรู้ การศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม การแก้ไขปัญหาด้านสถาบันและองค์กร ตลอดจนการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางการพัฒนาดังกล่าวนี้จะเป็นไปในทิศทางที่ระบบราชการเป็นผู้รวบรวมความต้องการของชุมชนต่างๆ มาจัดทำเป็นแผนงานตลอดจนโครงการต่างๆ เพื่อดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะที่เป็นปัญหาเร่งด่วน ภายใต้การประสานงานและกำกับดูแลโดยส่วนราชการต่างๆ ในอำเภอ ตัวอย่างเช่น

2.6.1.1 โครงการพัฒนาจังหวัด ปี 2536 - 2539 ซึ่งที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง เป็นผู้รับผิดชอบ จะดำเนินการพัฒนา และแก้ไขปัญหาในลักษณะดำเนินการเอง โดยหน่วยงานราชการทั้งหมด ตั้งแต่การสำรวจข้อมูล การทำแผนเสนอขออนุมัติงบประมาณ การดำเนินการกำกับดูแล ตลอดจนการตรวจสอบและบำรุงรักษา โดยที่ประชาชนแทบจะไม่มีส่วนร่วมใด ๆ ซึ่งรูปแบบในการพัฒนาตามโครงการพัฒนาจังหวัด จะเน้นในด้าน การมีน้ำกิน-น้ำใช้ การพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

2.6.1.2 โครงการพัฒนาตำบล ปี 2536 - 2539 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นผู้ดูแลดำเนินการก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือหน่วยงานราชการดำเนินการเองทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นโครงการขุดลอกและขยายลำห้วย โครงการสร้างฝายน้ำล้น คสล. โครงการส่งเสริมอาชีพ กลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

2.6.1.3 โครงการแก้ไขปัญหากัญแล้ง ปี 2536 - 2539 ซึ่งนอกจากจะเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหามหาภัยแล้ง คือ การให้บริการแจกจ่ายน้ำตามหมู่บ้านต่างๆ การเป่าล้างพัฒนาบ่อบาดาลให้แก่ประชาชน และยังมีโครงการจัดหาพันธุ์พืชอายุสั้นเพื่อแจกจ่ายให้แก่ผู้ประสบภัยแล้งซึ่งเป็นการดำเนินการภายใต้กระบวนการเบ็ดเสร็จของหน่วยงานของรัฐ

2.6.1.4 โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กขคจ. ปี 2536-2539 ซึ่งเป็นโครงการในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือประชาชน คนชรา คนพิการที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และให้ความช่วยเหลือครอบครัวผู้ยากจนในลักษณะการให้กู้ยืมเงินเพื่อไปประกอบการ ซึ่งประชาชน

มีส่วนร่วมเพียงแต่การเสนอโครงการ แสดงวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงินทุนโดยหน่วยงานราชการจะเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ ตลอดจนตรวจ ติดตามและกำกับดูแลการใช้จ่ายเงิน รวมไปถึงการใช้คืนกองทุนเงินยืมด้วย

2.6.1.5 โครงการช่วยเหลือประชาชนในภาวะเร่งด่วน เช่น การช่วยเหลือราษฎรผู้ประสบภัยแล้ง และฝนทิ้งช่วง การช่วยเหลือราษฎรผู้ประสบ วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย

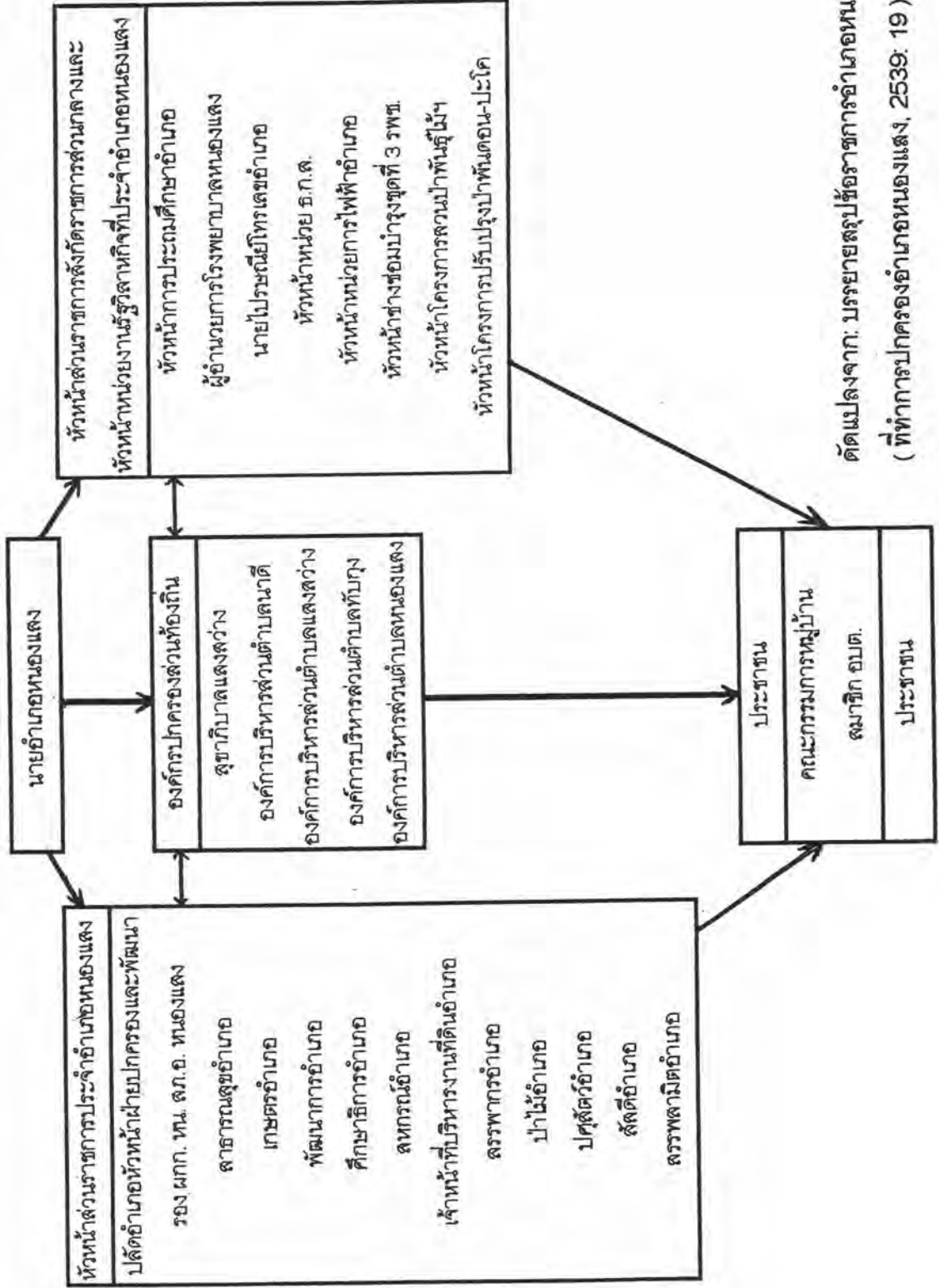
2.6.1.6 โครงการด้านการให้บริการประชาชน ส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นการกำหนดและวางรูปแบบการดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ เช่น โครงการวันนี้คุณมีนัดกับงานทะเบียน โครงการขยายเขตไฟฟ้าของฝ่ายปกครอง โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ควรรู้และกฎจราจร โครงการตำรวจพบปะ เยี่ยมเยียน นักเรียน นักศึกษา และโครงการมอบของขวัญปีใหม่แก่ประชาชนชาวหนองแสง ของสถานีตำรวจภูธรที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนและสร้างขวัญกำลังใจให้ประชาชน ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความอบอุ่นใจ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนี้ ยังมีโครงการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า โครงการควบคุมโรคไข้เลือดออกและสมองอักเสบ โครงการควบคุมกามโรค โครงการสำรวจค้นหาผู้พิการของสำนักงานสาธารณสุข ตลอดจนโครงการให้บริการประชาชนของหน่วยงานอื่น ๆ อีกมากมายที่พยายามให้บริการแก่ประชาชนในลักษณะที่หน่วยราชการเป็นผู้คิดเองทำเองเสียเป็นส่วนมาก

2.6.2 ระบบราชการ ยังเป็นสถาบันที่มีอำนาจในการกำหนดรูปแบบ การเกิด การพัฒนา การใช้สิทธิพลของกลุ่มอื่น ๆ ในชนบท และเป็นผู้ตีกรอบให้กลุ่มต่าง ๆ ในชนบทเข้าร่วมในการกำหนดนโยบายและการบริหารงานในระดับต่าง ๆ กล่าวคือ หน่วยงานราชการต่าง ๆ ยังเป็นหน่วยงานที่ยังครอบงำกระบวนการในการเกิด และคงอยู่ของกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงความพยายามในการสร้างแรงจูงใจและระดมมวลชนให้คงความภักดีต่อระบบราชการบริหาร เช่น

2.6.2.1 หน่วยงานราชการต่าง ๆ ยังมีอำนาจในการส่งเสริมและกำหนดให้เกิดการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชนบท เช่น การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพกลุ่มสตรี โครงการพัฒนากลุ่มเกษตรกรปลูกพืชผักปลอดสารพิษ โครงการจัดตั้งชมรมขั้วขี้จักรยานยนต์ปลอดภัย โครงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ และผู้พิการ โครงการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

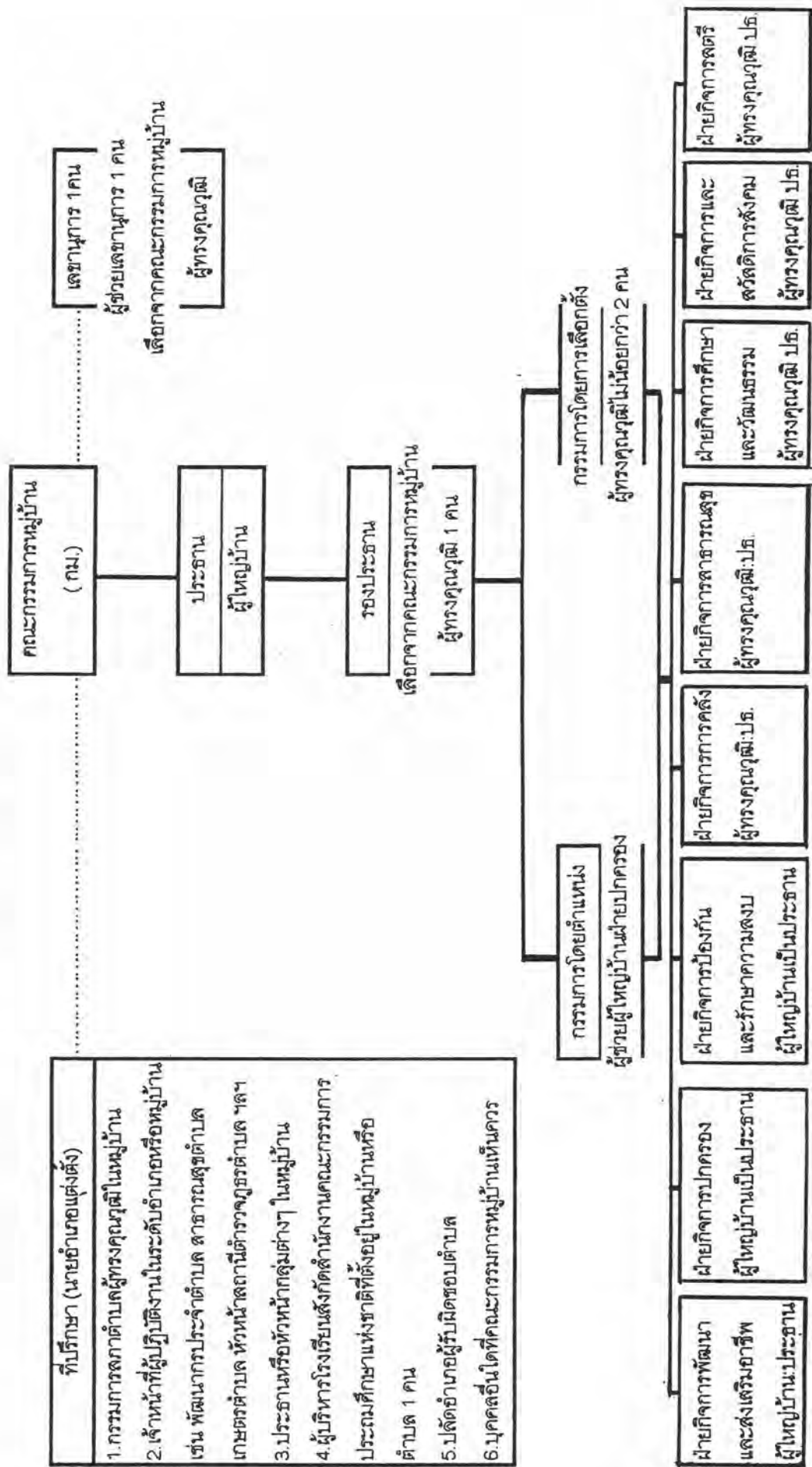
2.6.2.2 หน่วยงานราชการ ยังเป็นหน่วยที่กำหนดการใช้สิทธิพลของกลุ่มอื่น ๆ ในชนบทและเป็นผู้ตีกรอบให้กลุ่มต่าง ๆ ในชนบทเข้าร่วมในการกำหนดนโยบาย และการบริหารงานในระดับต่าง ๆ เช่น โครงการจัดตั้งและอบรมคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุ โครงการอบรมอาสาสมัครแจ้งข่าวอาชญากรรม โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เป็นต้น (ที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง,2539:13-93)

ภาพที่ 2 : โครงสร้างการบริหารงานของหน่วยงานราชการในอำเภอหนองแสง

ดัดแปลงจาก: ปรภายตัญป้อราชการอำเภอหนองแสง ปี 2539
(ที่ทำการปกครองอำเภอหนองแสง, 2539: 19)

ภาพที่ 3. โครงสร้างคณะกรรมการหมู่บ้าน ตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457

ดัดแปลงจาก: คู่มือปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) (กรมการปกครอง, 2537: 13-64)

โครงสร้างอำนาจการบริหารราชการในอำเภอหนองแสง เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก โดย จากภาพที่ 2 และภาพที่ 3 จะแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการบริหารงานของหน่วยราชการ ในอำเภอหนองแสงซึ่งมีลักษณะของการสั่งการจากเบื้องบนลงมาสู่ฐานรากของสังคม ซึ่งได้แก่ ประชาชนในตำบลหมู่บ้าน ดังนั้น การบริหารราชการจึงมีลักษณะของการรวมอำนาจอยู่ที่ ส่วนกลางทำให้หน่วยงานราชการต่าง ๆ เป็นองค์การหรือหน่วยงานที่เป็นหลักในการควบคุม ทางสังคมตลอดจนการทำหน้าที่ในการสั่งการ การกำกับดูแล และอื่น ๆ พร้อมกับนำนโยบายไป ปฏิบัติเพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนโดยการประสานการปฏิบัติกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในพื้นที่นั้น ๆ ตลอดจนคณะกรรมการหมู่บ้านต่าง ๆ จึงจะสังเกตได้ว่านอกจาก ประชาชนในชุมชนหนองแสง ต้องเผชิญกับปัญหาในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างมากมายแล้ว รูปแบบการตอบสนองความต้องการของประชาชนและการแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ คือ ประชาชน ก็ยังคงเป็นฝ่ายรอรับการแก้ไขปัญหาจากรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวถึงแม้จะได้รับโอกาสในการเข้าไป มีส่วนร่วมบ้างแต่ก็เพียงเล็กน้อย และยังถูกหน่วยงานราชการต่าง ๆ ใช้อิทธิพลเข้าครอบงำ กำหนดบทบาท กำหนดทิศทาง และตีกรอบให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนา และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้บ้าง ภายใต้การอำนวยการของ หน่วยงานราชการ

การกำหนดนโยบายการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้บ้าง ตามสมควรนั้น ถูกดำเนินการโดยการสั่งการผ่านหน่วยงานราชการต่าง ๆ ซึ่งมักจะเป็นผู้ปฏิบัติ นโยบายในทิศทางและรูปแบบที่ตนเองถนัด เมื่อมีการอำนวยการโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเอง ก็ยังคงมีการติดตามตรวจสอบ กำกับดูแล หรือแม้กระทั่งการแต่งตั้งคณะกรรมการในรูปแบบต่าง ๆ เข้าไปเป็นที่เลี้ยงหรือ ที่ปรึกษาให้แก่ประชาชน ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมและมีระเบียบรองรับ เช่น การแต่งตั้งคณะ ที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำการพัฒนาในระดับฐานราก คือ เป็นที่เลี้ยงให้แก่คณะกรรมการ หมู่บ้าน (กม.) ในการพัฒนาหมู่บ้านด้านต่าง ๆ หรือแม้แต่การให้ข้าราชการคณะทำงานในระดับ ตำบลเข้าไปเป็นที่เลี้ยงในการพัฒนาตำบล อันมีคณะกรรมการพัฒนาตำบลซึ่งประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการต่างๆเป็นกรรมการผู้ดูแลการดำเนินการอีกชั้นหนึ่ง หรือแม้แต่การใช้อำนาจ ในการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของนายอำเภอ ตามมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วน พ.ศ. 2537 (กรรมการปกครอง, 2539: 19) แสดงให้เห็นถึงอำนาจในการควบคุม สั่งการในระดับต่างๆ ของหน่วยงานราชการ ที่ยังคงมีอยู่ ถึงแม้จะมีการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไปแล้วก็ตาม

ในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอหนองแสงจะประกอบ การเกษตรแบบยังชีพหรือเพื่อเลี้ยงชีพภายในครอบครัว และมีบางส่วนที่เน้นการเกษตรที่สร้าง รายได้ทางเศรษฐกิจ นั่นคือ การทำไร่อ้อย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากอ้อยมีราคาสูงกว่าข้าวและพืชผล ทางการเกษตรอื่นๆ ดังนั้น เกษตรกรในอำเภอหนองแสงส่วนใหญ่จึงนิยมประกอบ การด้านการ ทำไร่อ้อย ซึ่งได้มีพัฒนาการด้านการประกอบการ ตลอดจนการรวมกลุ่มเป็นสมาคมเพื่อสร้าง ความเข้มแข็ง และพัฒนาความเป็นองค์กร ซึ่งเมื่อกลุ่มมีสมาชิกมากยิ่งขึ้น การแข่งขันก็มี แนวโน้มว่าจะสูงขึ้นอันเป็นการแข่งขันกันเองในระหว่างบรรดาสมาชิก และกับกลุ่มผู้ประกอบ การอื่นๆ การแข่งขันในระหว่างหม่อมวลสมาชิกดังกล่าวจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบและ วิธีการในการแข่งขันโดยไม่มี การจำกัดรูปแบบและวิธีการ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจนำมาซึ่ง ความขัดแย้งกับกลุ่มอำนาจอื่น ๆ ด้วย เนื่องจากการไม่จำกัดรูปแบบและวิธีการในการแข่งขัน เช่น การขนส่งอ้อยเข้าสู่โรงงานโดยไม่จำกัดปริมาณและน้ำหนักเพื่อสร้างศักยภาพตลอดจน ความได้เปรียบในด้านต่างๆเหนือผู้ประกอบการรายอื่นๆ ส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะเกิดความ ขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษากฎหมาย คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นต้น

3. อุดมการณ์ในการต่อต้านรัฐ

การรวมศูนย์อำนาจในการบังคับบัญชาไว้ที่ส่วนราชการหน่วยราชการ ประกอบ ด้วยการปฏิบัตินโยบายในลักษณะการควบคุมสั่งการ และกำกับดูแลจากเบื้องบนมาสู่ระดับ ฐานล่าง สะท้อนให้เห็นถึงการขาดโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการกำหนด นโยบาย หรือกระบวนการในการกำหนดแผนการพัฒนาระดับสังคมและชุมชนของประชาชนใน ชุมชนหนองแสง ซึ่งหากปรากฏว่า เมื่อใดที่หน่วยงานราชการผู้ปฏิบัตินโยบายเพื่อสนองตอบ ประชาชนนั้นหลีกเลี่ยงการปฏิบัติหรือปฏิบัตินโยบายอย่างไม่เป็นธรรม เมื่อนั้นผลเสียหาย อันร้ายแรงก็จะตกแก่ประชาชนในชุมชนโดยรวม จึงเปรียบเสมือนเป็นการตอกย้ำความทุกข์ยาก หรือซ้ำเติมประชาชนซึ่งปกติก็ประสบกับปัญหานานัปการแล้ว

เหตุการณ์ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในอดีตได้ก่อตัวขึ้น และกระจายเป็นวงกว้าง ทั่วภาคอีสาน โดยเฉพาะภาคอีสานตอนบน ทำให้หลาย ๆ พื้นที่ในจังหวัดอุดรธานี ตกเป็นพื้นที่ ที่มีการแทรกซึมของผู้ยึดถืออุดมการณ์ที่ถูกขนานนามว่า คอมมิวนิสต์ อันเป็นอุดมการณ์ที่ อันตรายเป็นปอนทำลายกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย ที่หน่วยงานรัฐบาลต้องให้ความสำคัญ เป็นอย่างมากโดยในส่วนของจังหวัดอุดรธานี การกระจายตัวของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ แทรกซึมไปตามอำเภอต่างๆ โดยเฉพาะอำเภอที่มีภูมิประเทศที่เหมาะสม กล่าวคือ ที่เป็นภูเขา

เหมาะแก่การหลบหนี หลบหลีก ยากแก่การสังเกตและบุกโจมตีของฝ่ายรัฐบาล เช่น อำเภอ น้ำโสม อำเภอนาเยีย อำเภอหนองบัวลำภู (จังหวัดหนองบัวลำภูในปัจจุบัน) อำเภอหนองวัวซอ และอำเภอหนองแสง ซึ่งแต่ก่อนยังคงเป็นตำบลหนึ่งที่อยู่ห่างไกลจากการควบคุมดูแลของ เจ้าหน้าที่อำเภอกุมภวาปี ส่งผลให้เป็นสาเหตุหนึ่งหนึ่งที่ทำให้มีการประกาศตั้งกิ่งอำเภอ หนองแสง แยกออกจากอำเภอกุมภวาปีในเวลาต่อมา (ศิริ บุญสืบ, สัมภาษณ์, 2540)

เมื่อประมาณปี 2517 ความขัดแย้งของอุดมการณ์ค่อนข้างที่จะรุนแรงมากขึ้น เป็นลำดับ โดยปรากฏว่ามีการสู้รบกันอย่างหนักทางด้านอำเภอหนองวัวซอ ซึ่งมีภูมิประเทศ เหมาะสมและติดกับอำเภอหนองแสงจนถูกประกาศให้เป็นพื้นที่สี่ชมพู่ในตอนนั้น เจ้าหน้าที่ บริหารงานทั่วไปสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองแสง เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งมีโอกาสดู ได้เข้าไปสัมผัสกับกลุ่มอุดมการณ์ดังกล่าว ได้เล่าถึงอดีตให้ฟังว่า พรรคคอมมิวนิสต์สายนี้ จะใช้ พื้นที่ทางด้านอำเภอหนองวัวซอเป็นสนามรบ และจะใช้พื้นที่อำเภอหนองแสงซึ่งมีภูมิประเทศ เป็นหุบเขาสลับซับซ้อนเป็นโรงพยาบาลสนาม รักษาพยาบาลผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากการปะทะกับ เจ้าหน้าที่รัฐบาล ตลอดจนใช้เป็นพื้นที่ของสุ่มอาวุธ กำลังพลและเสบียงอาหาร พรรค คอมมิวนิสต์เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลสูงมากในตอนนั้น และมียุทธวิธีในการเข้าถึง ตลอดจนกระบวนการ ในการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนสูง ดังนั้น จึงมีการดำเนินยุทธวิธีในการเข้าหาประชาชน ในเขตอำเภอหนองแสงปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อการหาข่าว การหาเสบียงอาหาร ตลอดจนการรักษาโรค ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านเป้าหมาย จะปรากฏว่ามีผู้เข้าร่วมอุดมการณ์ที่ไม่เป็นที่เปิดเผย ปะปน อยู่ด้วย ซึ่งก็มีทั้งคนของพรรคสงมาและผู้เข้าร่วมอุดมการณ์ที่เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น ๆ กระจายครอบคลุมทั้งพื้นที่ ส่งผลให้ประชาชนต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีโอกาสเข้าไปเรียนรู้ยุทธศาสตร์ การต่อสู้ ยุทธศาสตร์การข่าว ตลอดจนการประชุมโจมตี และการทำงานเป็นทีม โดยจะยึด "ถ้ำสหาย" (ปัจจุบันเป็นวัดถ้ำสหายธรรมจันทรมิต) ตำบลทับกุง อำเภอหนองแสง) อันเป็น สถานที่ที่มีความมืดซิดเหมาะสมและได้เปรียบจากการถูกโจมตีของฝ่ายเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเป็น ศูนย์บัญชาการ ประชาชนบางส่วนบางคนที่เคยมีโอกาสเข้าร่วมในอุดมการณ์พรรค คอมมิวนิสต์สมัยนั้น หลังจากเหตุการณ์ความแตกแยกทางอุดมการณ์สิ้นสุดลงก็กลับเข้ามา อาศัยในชุมชน มีหลาย ๆ คนได้รับราชการ บ้างก็เป็นหัวหน้าครอบครัว บ้างก็เป็นผู้นำชุมชน กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตอำเภอหนองแสงและใกล้เคียง ตั้งหน้าทำมาหากินประกอบ อาชีพสุจริตอย่างสงบ และไม่มีใครที่อยากจะเอ่ยถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งนั้นอีกต่อไป (ประมวล นามบุตร, สัมภาษณ์, 2540)

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้ใหญ่บ้านท่าสี่ ตำบลแสงสว่าง อำเภอหนองแสง อดีตผู้เข้าร่วม

อุดมการณ์กลุ่มดังกล่าวได้ถ่ายทอดประสบการณ์ให้ฟังว่า ในสมัยนั้นผู้เข้าร่วมในพรรคจะถูกสอนให้เกลียดรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพราะฉะนั้นการเสาะหาข่าว และความเคลื่อนไหวของฝ่ายบ้านเมือง จึงเป็นเรื่องสำคัญที่เราต้องถือปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน ซึ่งหากปรากฏว่าเมื่อใดที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐ กดขี่ข่มเหงเอาไรต์เอาเปรียบประชาชน ทางพรรคก็จะมีคำสั่งให้ทำลายล้างเจ้าหน้าที่เหล่านั้น เพราะฉะนั้น เราจะได้รับความเป็นเพื่อนและความเห็นอกเห็นใจจากชาวบ้านมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคน บางเหล่าเสียอีก ชาวบ้าน รักและสงสารเราเหมือนลูกเหมือนหลานและมักให้การสนับสนุนข้าวปลาอาหาร หรืออำนวยความสะดวกด้านการหลบหนีเมื่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองติดตามสืบหาตัวในบางโอกาส (บุญจันทร์ โยระชัย, สัมภาษณ์, 2540)

การถ่ายทอดความคิดในการทำลายล้างหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะมีความเข้มข้นแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสายบังคับบัญชา คือขึ้นอยู่กับสายสหายผู้เป็นหัวหน้า คือทุกสายจะยึดอุดมการณ์ในการทำลายล้างรัฐเป็นหลักเหมือนกัน แต่ในบางสายก็จะสั่งให้ทำลายตัวเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเด็ดขาดด้วย ในขณะที่บางสายก็จะไม่ทำลายตัวเจ้าหน้าที่ หรือบางโอกาสถ้ามีคำสั่งเบื้องบนให้ปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็จะมีการส่งสหายเข้าไปแจ้งข่าวการเข้าโจมตีให้เจ้าหน้าที่บางคนที่เป็นคนดีทราบเพื่อให้หนีจากฐานไป โดยจะทำลายล้างเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐที่ชอบประกอบความชั่ว หรือชอบกดขี่ ข่มเหง ประชาชนเท่านั้น (สุพจน์ ไวบรรรเทา, สัมภาษณ์, 2540)

การสืบเสาะติดตามตัวผู้เข้าร่วมอุดมการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ในอดีตเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะกลุ่มผู้เข้าร่วมอุดมการณ์เหล่านั้นอยู่ในที่มืด ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในที่แจ้ง ที่กล่าวเช่นนั้น หมายถึงว่าการเข้าไปหาข่าวการเข้าไปสอดแนมในหมู่บ้านและชุมชนของเจ้าหน้าที่ ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากราษฎรเท่าที่ควร เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงแทบไม่มีโอกาสทราบได้เลยว่าใครบ้างที่เป็นสหายและสหายกบดานอยู่ที่ใดบ้าง จนในบางครั้งราษฎรที่เรานั่งสนทนาด้วยอยู่นั้นเป็นสหายหรือไม่ เราก็ไม่อาจจะรู้ได้ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ในสมัยก่อน ๆ จึงปฏิบัติงานด้วยความเสี่ยง และตกเป็นรองแก่กลุ่มอุดมการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม้แต่ประชาชนพลเมืองที่รัฐให้ความคุ้มครองดูแลอยู่ กลับไม่ให้ความร่วมมือ แต่หันไปเชื่อฟังและโอบอุ้มกลุ่มสหายมากยิ่งขึ้น ซึ่งเราเชื่อว่า สาเหตุน่าจะมาจากการดำเนินยุทธวิธีในการโน้มน้าวใจและถ่ายทอดทัศนคติและอุดมการณ์ในการต่อต้านรัฐให้แก่ประชาชนที่ค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพในยุคนั้นของพรรคคอมมิวนิสต์ นั่นเอง (บัลลูน เดชบุญมี, สัมภาษณ์, 2540)

การที่ราษฎรบางส่วน บางคน ในตำบลหมู่บ้าน ให้ความร่วมมือให้การเชื่อฟังตลอดจนเข้าไปรวมในขบวนการของกลุ่มสหาย ก็เนื่องมาจาก กลุ่มสหายจะดีต่อประชาชนผู้ยากจนเป็นอย่างมาก บางโอกาสกลุ่มสหายจะเข้ามาเยี่ยมหมู่บ้าน บางครั้งก็เอาข้าวสาร

อาหารแห้งมาแจก บางครั้งก็มากพบปะพูดคุย ซึ่งประชาชนในหมู่บ้านทั่วไปก็มักจะให้ความเคารพยำเกรง เนื่องจากเขามีกำลัง อำนาจ และอาวุธ ถ้าประชาชนคนใดหรือผู้นำหมู่บ้านคนใดกระด้างกระเดื่อง หรือทำตัวเป็นสายให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ก็มักจะเป็นที่เข้าใจกันว่าอาจกลายเป็นศัตรูกับสหภาพและผลอาจลงเอยในทางที่เป็นภัยต่อชีวิต แต่ชาวบ้านส่วนมากก็มักจะชื่นชอบในความดีและความเป็นมิตรของพวกเขา เนื่องจากการพยายามสร้างภาพแห่งความดีห่วงใยประชาชน ต่างจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบางกลุ่มและบางคนที่ชอบเอาัดเอาเปรียบประชาชน จึงไม่ใช่สิ่งที่แปลก หากประชาชนในอดีตจะให้ความร่วมมือกับอุดมการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งผลพวงที่ตามมาก็คือ การได้รับการถ่ายทอดความรู้สึกและทัศนคติในการต่อต้านรัฐให้แก่ประชาชนผู้ที่เข้าร่วมอุดมการณ์ ซึ่งย่อมหมาความถึงโอกาสที่อุดมการณ์ ความคิด ความรู้สึก ดังกล่าว จะถูกถ่ายทอดไปสู่ประชาชนที่เป็นชาวบ้านทั่ว ๆ ไปด้วยนั้น ย่อมเป็นไปได้เป็นอย่างมาก (หนูจันทร์ ศึกษา, สัมภาษณ์, 2540)

การถ่ายทอดอุดมการณ์ในการต่อต้านรัฐของพรรคคอมมิวนิสต์ เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการเข้าไปพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในช่วงก่อนหน้านี้ ซึ่งนอกจากราษฎรไม่ให้ความร่วมมือแล้วยังมีความรู้สึก และทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย ทัศนคติดังกล่าวจะสะท้อนออกมาในรูปของการไม่เชื่อฟัง เนื่องจากได้รับการถ่ายทอดให้เกิดความรู้สึกต้องระวัง หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะหลอกลวงและเอาัดเอาเปรียบประชาชน ซึ่งประชาชนต้องพยายามปลดแอกหรือปลดภาระที่แบกไว้บนบ่าของตน คือต้องต่อต้านการเอาัดเอาเปรียบของรัฐทุกวิถีทาง ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทุ่มเทพลังกาย พลังใจเป็นอย่างมาก ในการละลายพฤติกรรม และปรับเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก ตลอดจนทัศนคติที่ไม่ดีต่อหน่วยงานของรัฐดังกล่าวให้หมดไป จากสังคม หมู่บ้าน และนั่นย่อมต้องอาศัยความทุ่มเท และระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (สุนันท์ ไชยชวย, สัมภาษณ์, 2540)

4. ประสบการณ์ในการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวในชุมชนหนองแสง

4.1 การเคลื่อนไหวของสมาคมชาวไร่อ้อยอำเภอหนองแสง

ในช่วงระหว่างปี 2520 ถึง 2530 เกษตรกรชาวไร่อ้อยอำเภอหนองแสง ประสบกับภาวะราคาอ้อยตกต่ำพร้อม ๆ กับเกษตรกรทั่วประเทศ ทั้งๆ ที่ค่าครองชีพในยุคนั้นกลับสวนทางสูงขึ้นเรื่อย ๆ จึงปรากฏว่ามีความพยายามของตัวแทนชมรมชาวไร่อ้อยจากอำเภอต่าง ๆ มารวมตัวกันที่สมาคมชาวไร่อ้อยอำเภอกุมภวาปี เพื่อร่วมเคลื่อนไหวพร้อมๆกับเกษตรกรชาวไร่

อ้อยทั่วประเทศ (สุวรรณ พนมเขต, 2540) เดิมประเทศไทยมีบริษัทอุตสาหกรรมน้ำตาลแห่งประเทศไทย จำกัดอยู่แล้ว แต่ทว่าไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อชาวไร่อ้อย ให้สามารถควบคุมดูแลผลประโยชน์ของตน จึงได้มีความพยายามผลักดันให้รัฐบาล จัดตั้งคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (กอน.) ขึ้นในปี 2525 ก็ทำให้เกิดบริษัทใหม่ เรียกว่า "บริษัทอ้อยและน้ำตาลไทย จำกัด" ใ้ซึ่งงบประมาณถึง 20 ล้านบาท ผู้บริหารบริษัทประกอบด้วยราชการ โรงงานและชาวไร่อ้อย

ในปี 2525 - 2526 อ้อยมีประมาณ 24 ล้านตัน และราคาน้ำตาลในตลาดโลก ก็ตกต่ำมาก รัฐบาลจึงจำเป็นต้องเข้ามาช่วยเหลืออย่างจริงจังด้วยการกู้เงินจำนวน 1,800 ล้านบาท เพื่อนำมาช่วยราคาอ้อย คณะกรรมการได้ปรับราคาอ้อยขั้นต่ำขึ้นเป็น 250 บาท / ตัน ในราคานี้เป็นเพียงเงินให้ชาวไร่อ้อยใช้ตัดอ้อย จ้างรถขนอ้อย ส่วนที่ราคาแท้จริงจะขึ้นอยู่กับราคาน้ำตาลในตลาดโลก และรายรับที่แท้จริงของบริษัทอ้อยและน้ำตาลไทย จำกัด อยู่ที่การขายน้ำตาลได้แล้ว นำผลกำไรมาแบ่งกัน ระหว่างเกษตรกรชาวไร่อ้อย กับโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาลในอัตราส่วน 70:30 เป็นการคิดจากการขายน้ำตาลดิบต่างประเทศ และน้ำตาลทรายบริโภคภายในประเทศนั่นเอง (สุกานดา จันทนฤกษ์, 2533: 7-15) ดังนั้น ในช่วงหลังปี 2526 ชมรมชาวไร่อ้อยอำเภอหนองแสง 4 ตำบล จึงมีการเคลื่อนไหวโดยได้ร่วมกับสมาชิกจากอำเภออื่น ๆ เจรจา เพื่อให้โรงงานผู้ประกอบการ ปรับปรุงด้านการอำนวยความสะดวกและการจัดการด้านบริการให้มีประสิทธิภาพ และรวดเร็วยิ่งขึ้น ตลอดจนการเจรจาในเรื่องราคาอ้อยเพราะราคาอ้อยในช่วงนั้นจะแตกต่างกันมากระหว่างอ้อยซึ่งใช้วิธีตัดแบบธรรมดา คือใช้แรงงานคนตัดรวมเป็นมัด โดยไม่มีการเผาเพื่อกำจัดใบให้สะดวกแก่การตัด กับอ้อยซึ่งเผาให้ใบไหม้หมดแล้วจึงตัด ทั้งนี้เจ้าของโรงงานให้เหตุผลว่า คุณภาพและปริมาณของน้ำตาลที่ได้จากอ้อยเผาและไม่เผานั้นแตกต่างกันมาก เกษตรกรจึงรวมกลุ่มกัน เพื่อเรียกร้องให้ปรับราคาไม่ให้แตกต่างกันมาก นางหยาด สุนีย์ ประธานกลุ่มแม่บ้าน บ้านโนนเชียงค้ำ ตำบลทับกุง และเป็นแกนนำคนสำคัญในชมรมชาวไร่อ้อย อำเภอหนองแสง กล่าวว่า ในยุคใดก็ตามที่เกษตรกรประสบกับปัญหาจำเป็นต้องมีการส่งตัวแทนไปเจรจาทั้งนี้ก็เพื่อปากท้อง เพราะคนหนองแสงจะทำไร่อ้อยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ประธานชมรมในตอนนั้น คือ ส.จ.คำนึ่ง โพธิ์ชัยยา (ปัจจุบันเสียชีวิต) และแกนนำคนสำคัญ ๆ เช่น กำนันแบบ วันทอง กำนันตำบลทับกุง นายอัม เพียรไธสงค์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านสามเหลี่ยม ตำบลทับกุง นายสมพร หัตถปนิตย์ สมาชิกสภาจังหวัดอุดรธานี เขตอำเภอหนองแสง และนายสุวรรณ พนมเขต แกนนำชาวไร่อ้อย ตำบลนาดี มักจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนสมาชิก หรือแกนนำที่มีประสิทธิภาพมาก ซึ่งเมื่อใดที่จะมีการส่งตัวแทนของอำเภอไปร่วมประชุม ร่วมชุมนุมหรือเจรจาดกลางใด ๆ อันเกี่ยวกับสวัสดิภาพ และสวัสดิการ

ของเกษตรกรผู้ทำไร่อ้อย แคนนำเหล่านี้ก็จะเป็นผู้ประสาน และแจ้งข่าวให้มวลสมาชิกชมรมได้ทราบอย่างทั่วถึงกันทุกตำบล หมู่บ้าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นทั้งผู้พิศเวรกาย แรงทรัพย์ ตลอดจนพาหนะในการทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาวหนองแสง ตลอดมา (หยาด สุนีย์, สัมภาษณ์, 2540)

4.2 การเคลื่อนไหวของชมรมครูชนบทอำเภอหนองแสง

ในช่วงระหว่างปี 2521 - 2523 ก็มีการเคลื่อนไหวที่สำคัญของกลุ่มข้าราชการครูจำนวนหนึ่งในอำเภอหนองแสง ร่วมเคลื่อนไหวและเรียกร้องกับครูประจำบาลทั่วประเทศ เพื่อประท้วงความไม่ยุติธรรมและเรียกร้องสิทธิ แคนนำคนสำคัญได้เล่าให้ฟังถึงการไปร่วมเคลื่อนไหวว่า “ในช่วงนั้นพวกเราหลายคนได้ไปร่วมชุมนุมที่จังหวัดขอนแก่น ในยุคนั้นพวกเราต่างก็รู้สึกว่าเรามีหน้าที่แค่สอน โดยไร้สิทธิ ไร้เกียรติ ไร้อำนาจในการเรียกร้องอื่นใด เพราะตอนนั้นเรายังสังกัดอยู่กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเราต้องก้มหน้าปฏิบัติตามคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจมาโดยตลอด เพราะเราเป็นครูที่ไม่เคยมีสิ่งอื่น ๆ เทาเทียมกับข้าราชการครูประเภทอื่น ๆ ดังนั้น เราต้องต่อสู้เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของเรา ซึ่งเริ่มแรกเราเรียกร้องสิทธิที่จะได้รับเงินเพิ่มค่าครองชีพชั่วคราวเท่านั้น (พชค.) แต่พอนาน ๆ ไป ก็มีการเพิ่มชื่อเรียกร้องอีกหลายประการ แต่ทั้งนี้ก็เพื่อความปรารถนาให้รัฐบาลปรับสถานภาพของครูประจำบาล จนในที่สุด เราก็ได้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ด้วยความยากลำบากในปลายปี 2523 และเราก็หลุดจากอำนาจของต้นสังกัดเดิม คือ จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ หลังจากนั้นพวกเราก็มีการรวมตัวกันอย่างแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น มีสมาชิกครูที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการมาร่วมกิจกรรมในด้านการรณรงค์และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมจนเราสามารถก่อตั้ง “ชมรมครูชนบทอำเภอหนองแสง” ในปี พ.ศ. 2524 มีอาจารย์วิรพล คงการเรียนเป็นประธานชมรม มีสัญลักษณ์ชมรมเป็นรูปของซอส์กัทับกระดาน (ปฐม วงษ์ไทย, สัมภาษณ์, 2540)

4.3 การเคลื่อนไหวของชมรมรตสองแควอำเภอหนองแสง

ชมรมรตสองแควอำเภอหนองแสง กำเนิดมีขึ้นเมื่อครั้งอำเภอหนองแสงยังเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอกุมภวาปี เริ่มมีการรวมกลุ่มเป็นชมรมอย่างหลวม ๆ ตั้งแต่มีรตสองแคววังในอำเภอ แค่ 5 คัน ประมาณปีพ.ศ. 2519 จนปัจจุบันรตสองแควในชมรมเกือบ 30 คัน ดังนั้นจึง

มีการพัฒนาให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชมรมขึ้น เพื่อดำเนินกิจกรรมของชมรมและเพื่อเป็นตัวแทนของชมรม โดยให้มีประธาน 1 คนและกรรมการอีก 3 คน เมื่อมีความจำเป็นต้องปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงกิจการชมรม คณะกรรมการก็ต้องเรียกประชุมสมาชิกชมรม และนำมติที่ประชุมไปเจรจาทันทีกับสหกรณ์บริหาร สำนักงานเดินรถอุดรธานี เช่น การขอปรับปรุงขยายเส้นทาง และการยืดเวลาการเดินทางเพิ่มขึ้น เพื่อบริการประชาชนให้ทั่วถึง ครอบคลุมพื้นที่มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังเพื่อสวัสดิการและรายได้ของสมาชิกผู้เดินรถของชมรมด้วย ซึ่งเราจำเป็นต้องมีกฎระเบียบร่วมกัน หากสมาชิกคนใดไม่ปฏิบัติตามหรือพยายามจะฝ่าฝืน ก็มีมาตรการในการลงโทษแม้แต่การปลดให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของชมรม ทั้งนี้ ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต้องได้รับการเห็นชอบจากสมาชิก ก่อนที่จะไปต่อรองกับสหกรณ์เดินรถ ทั้งนี้ พวกเราจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจก่อให้เกิดความไม่พอใจ ของประชาชนผู้โดยสารด้วย (ขุน เป้าเที่ยง, สัมภาษณ์, 2540)

4.4 การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องค่าชดเชยที่ดินทำกินของราษฎร

ในช่วงปี พ.ศ. 2527 กรมชลประทานได้เวนคืนที่ดินทำกิน ของราษฎรบ้านหนองประเสริฐ ตำบลทับกุง อำเภอหนองแสง เพื่อก่อสร้างอ่างเก็บน้ำชลประทานห้วยสามพาด อันเป็นโครงการตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านในครอบครัวที่ได้รับความเดือดร้อนก็ได้รวมตัวกัน ภายใต้การนำของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มต่างๆที่มีความรู้และชำนาญการโดยเฉพาะอย่างยิ่งแกนนำสมาคมชาวไร่อ้อยและบรรดาครูอาจารย์บางท่านที่ให้คำแนะนำชี้แจงวิถีในการเจรจาทันทีกับผู้แทนโครงการชลประทานห้วยสามพาด ซึ่งในตอนแรก ๆ ชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนต่างก็ไม่มีใครกล้าที่จะดำเนินการใด ๆ เกิดความกลัว กลัวว่าจะไม่ได้รับค่าชดเชย กลัวว่าจะเสียที่ดินทำกินไปฟรี ๆ แต่พอได้รับการแนะนำและสนับสนุนจากบุคคล และกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ก็ทำให้ราษฎรกล้าที่จะรวมกลุ่มกันลุกขึ้นต่อรองกับหน่วยงานรัฐ ซึ่งผลก็ปรากฏว่าราษฎรได้รับการช่วยเหลือให้ค่าชดเชยจากหน่วยงานของรัฐ จนเป็นที่น่าพอใจ (มณเฑียร พรหมจันทร์, สัมภาษณ์, 2540)

หลังจากการเจรจาเพื่อขอรับเงินค่าชดเชยที่ดินทำกินครั้งแรกประสบผลสำเร็จจนเป็นที่น่าพอใจ การเรียกร้องครั้งที่ 2 ในปลายปี 2529 เพื่อให้รัฐจ่ายเงินค่าชดเชย การเสียประโยชน์ในการประกอบกิจการจากพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมถึงบริเวณหัวเขื่อนก็ตามมา ในครั้งที่ 2 นี้ การเรียกร้องประกอบด้วยราษฎรจาก 2 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองประเสริฐ และบ้านโนนเชียงคำ ตำบลทับกุง อำเภอหนองแสง แต่มีเพียงไม่กี่ราย ซึ่งก็คงยึดรูปแบบในการรวมกลุ่มเพื่อเข้าเจรจาทันที ซึ่ง

ก็ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ คือราษฎรได้รับเงินค่าชดเชย ตามสมควรทุกครอบครัวที่เดือดร้อน (สมาน ปัญจาคะ, สัมภาษณ์, 2540)

5. สรุป

ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเล็ก ๆ อย่างชุมชนหนองแสง ซึ่งจะเห็นว่าการกำหนดนโยบายในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา เพื่อสนองตอบความต้องการ ความปรารถนาที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนนั้น ยังจำเป็นต้องพึ่งอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจจะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอยู่บ้างแต่ก็อยู่ภายใต้กรอบกำหนดที่หน่วยงานราชการกำหนดบทบาทให้ นอกจากนั้น ยังให้มีตัวแทนหน่วยงานราชการในรูปแบบ และมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เป็นตัวแทนในการกำกับดูแลให้คำแนะนำชี้แนะแก่ประชาชนในระดับตำบลและหมู่บ้าน จึงยังคงเห็นภาพแห่งการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่หน่วยราชการเช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม เมื่อการบริหารงานของรัฐในการตอบสนองความต้องการของประชาชนเกิดความไม่ยุติธรรม ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนในชุมชนหนองแสง ประชาชนก็เริ่มมีการรวมกลุ่มในการเข้ามามีบทบาทในการเจรจาต่อรองและเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มปริมาณมากขึ้น ทั้งนี้การมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวและการมีทัศนคติในการต่อต้านรัฐ จึงเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดกระบวนการดังกล่าวได้มากยิ่งขึ้น

การที่ประชาชนในชุมชนหนองแสงมีการสั่งสมประสบการณ์ในการเรียกร้องกดดันรัฐมาก่อน ทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดการรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านรัฐ หรือต่อรองกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการดำเนินนโยบายของรัฐมากยิ่งขึ้น ซึ่งการสั่งสมประสบการณ์ดังกล่าวนี้ ยังทำให้เกิดพัฒนาการในการสร้างผู้นำการประท้วงมาเป็นลำดับอีกด้วย